

DEPONOVANIE (?) SPŔŇN A KRHOVÉHO ŠPERKU V NÁDOBÁCH VO VÝBAVE KELTSKÝCH HROBOV NA ÚZEMÍ KARPATSKEJ KOTLINY¹

Dominik REPKA

REPKA, Dominik. *Deposition (?) of fibulae and rings inside vessels in equipment of Celtic graves in the territory of the Carpathian basin.* Vessels as part of funerary equipment are traditionally seen as dining and drinking service. It is assumed that they originally contained food and liquids used either during the journey of the deceased to the eternity or during one's life. In some cases, another function can be considered as well. In this regard, this contribution discusses the evidence of the La Tène burial pottery with unusual content. These are the findings of fibulae and rings with no traces of burnt human remains, the fact which excludes their function of urns. Considering the finding situation of the La Tène graves in the territory of the Carpathian Basin, the author tries to interpret these unusual contents of the burial pottery.

Keywords: La Tène period, fibulae, rings, burial pottery, deposition;

Klíčov  slova: doba laténska, spony, kruhov  šperk, hrobov  keramika, deponovanie;

 VOD

Nádoby prid vané do hrobu ako s časť pohrebnej v bavy m žu mať viacero funkcií. Predovšetkým ide o jed lensky a pic  servis.  asť z neho obsahovala stravu a tekutiny, ktor  mali sl užiť na cestu zomrelému na druh  svet alebo jeho existenciu na tomto mieste. Okrem toho sa nielen v dobe laténskej objavuje hrobov  keramika aj vo funkcii urien, do ktorých boli uložené sp len  ľudské pozostatky, často aj s niektorými predmetmi hrobového invent ra. Niektor  nádoby vřak pravdepodobne sl užili aj inému  celu. Ide tu napríklad o miniatúrne nádoby, ktor  môžu byť interpretované aj ako schránky na kozmetick  prípravky či ako detsk  hračky (napr. *Krekovič 2014; Repka, v tlači*). O rituálnej funkcii možno uvaŕovať v prípade nádob, ktorých poloha v hrobovej jame indikuje ich p vodn  umiestnenie pravdepodobne na drevenom prekryt  hrobovej komory či drevenej truhly. Interpretované sú ako obetn  nádoby (napr. *Bujna 1998, 297, 303, Abb. 6: 16; 2014, 453, 454, obr. 6: 11; 8; Gardes/Georges 2009, 42, 43*). S ritu lnymi praktikami (pozostatok pohrebnej hostiny, rituálne „zabitie“ – obeta smrti/bohom, magicko-ochrann  alebo o istn  funkcia) počas pohrebných obradov súvisí aj pr tomonosť intencionálne rozbitých nádob či ich fragmentov (napr. *Bujna 1991, 237, 238; 1998, 303; 2014, 455; Green 2006, 70, 71; Hanuliak/Rejholcová 1999, 83, 84; Trebsche 2011, 467, 468*). Dosiaľ nejasn  je funkcia nádob bez stôp po spálených ľudských pozostatkoch, v ktorých sa ale nachádzajú spony a kruhov  šperk.

Spony v nádobách

So sponami zistenými v neřtandardnej polohe vo výplni nádob sa stretávame na území Karpatskej kotliny predovšetkým vo výbave ŕiarov ch hrobov. Tak to doklady sú dobre známe z pohrebiska v Ludasi, v hrobch 659 (*Szabó/Tank  2012, 18, fig. 11: 1, 5*), 955 (*Szabó/Tank  2012, 51, fig. 74: 4, 7*) a 1003 (*Szabó/Tank  2012, 57, fig. 85: 1, 3*). Juhovýchodne od koncentracie

¹ Príspevok vznikol v rámci rieřenia Univerzitetnej grantovej agentúry Univerzity Konřtant na Filozofa v Nitre UGA I-14-202-01: „Laténska s dliskov  a hrobov  keramika“.

spálených ľudských pozostatkov a osobnej výbavy (predovšetkým súčasti odevu) boli vo všetkých troch hroboch umiestnené nádoby (keramický servis). Vo vnútri jednej z nádob sa pritom v každom z hrobov nachádzala jedna spona. V prípade hrobov 659 a 955 boli spony vo vnútri misovitej, resp. terinovitej nádoby (Szabó/Tankó 2012, 19, č. 5; 51, č. 4). Na druhej strane v hrobe 1003 bola spona nájdená vo fľaši (Szabó/Tankó 2012, 57, č. 1, Pl. XXXII: 6). Obdobné nálezy pochádzajú aj z ďalších keltských pohrebísk z územia dnešného Maďarska, ako je hrob 11 z Magyarszerdahely (obr. 1: D-3, 6; Horváth 1979, 170, kúp. 4: 3, 6), hrob 13 z lokality Radostyán (Hellebrandt 1999, 244, fig. 205) a hrob 25 z Vacova (obr. 1: C-1, 2; Hellebrandt 1999, 65, fig. 49: 1, 2). Z územia Slovenska sú uvedené prípady doložené napríklad v žiarovom hrobe 437² z Malých Kosíh (obr. 1: A-24, 28; Bujna 1995, 84, Abb. 77: 24, 28) a rovnako v žiarovom hrobe 130 z Mane (obr. 1: B; Benadik 1983, 61, 83, Abb. 15). V hrobe 437 v Malých Kosíhach sa v misovitej nádobe okrem bronzovej spony nachádzali aj dve mušle typu kauri (obr. 1: A-25, 26; Bujna 1995, 84, Abb. 77: 25, 26).

Vo všetkých uvedených prípadoch sa rovnako ako pri zmienených hroboch z Ludasu nachádzali nádoby so sponami (v každom z hrobov jedna spona v jednej nádobe) mimo koncentrácie spálených ľudských pozostatkov. Navyše na sponách neboli zistené stopy po ohni, z čoho vyplýva, že neboli súčasťou výbavy spálenej spolu s pochovaným jedincom na pohrebnej hranici. V niektorých prípadoch možno pozorovať, že tieto spony z typového hľadiska nezapadli do kombinácie spôn, ktoré tvorili, resp. pravdepodobne tvorili funkčnú súčasť kroja. Uvedené rozdiely dobre vidieť v prípade hrobu 11 z Magyarszerdahely, v ktorom sa nachádzali ešte ďalšie tri spony. Jedna z nich umiestnená v bezprostrednej blízkosti ďalšej nádoby a zvyšné dve na mieste spálených ľudských pozostatkov (obr. 1: D-1-4; Horváth 1979, 170, 4. kúp.: 1-4). Obe spony so zjavným súvisom s hlinenými nádobami boli rovnakého typu. Išlo o bronzové spony s guľčkou na päťke (Horváth 1979, 123, XI. tábla: 3, 4). Na druhej strane bronzové spony z koncentrácie spálených pozostatkov predstavovali typ s falošným vinutím na päťke (Horváth 1979, 123, XI. tábla: 1, 2). Ďalším vhodným príkladom je hrob 437 z Malých Kosíh, kde sa v zoskupení spálených ľudských pozostatkov a hrobového inventára B okrem bronzovej spony umiestnenej v nádobe (Bujna 1995, 160, Taf. 41: A4) nachádzali ďalšie dve značne ohňom poškodené bronzové spony (Bujna 1995, 160, Taf. 41: A2, 3). Umiestnené boli v priestore spálených ľudských pozostatkov, juhozápadne od misovitej nádoby s obsahom spony (obr. 1: A-21, 22; Bujna 1995, 84, Abb. 77: 21, 22).

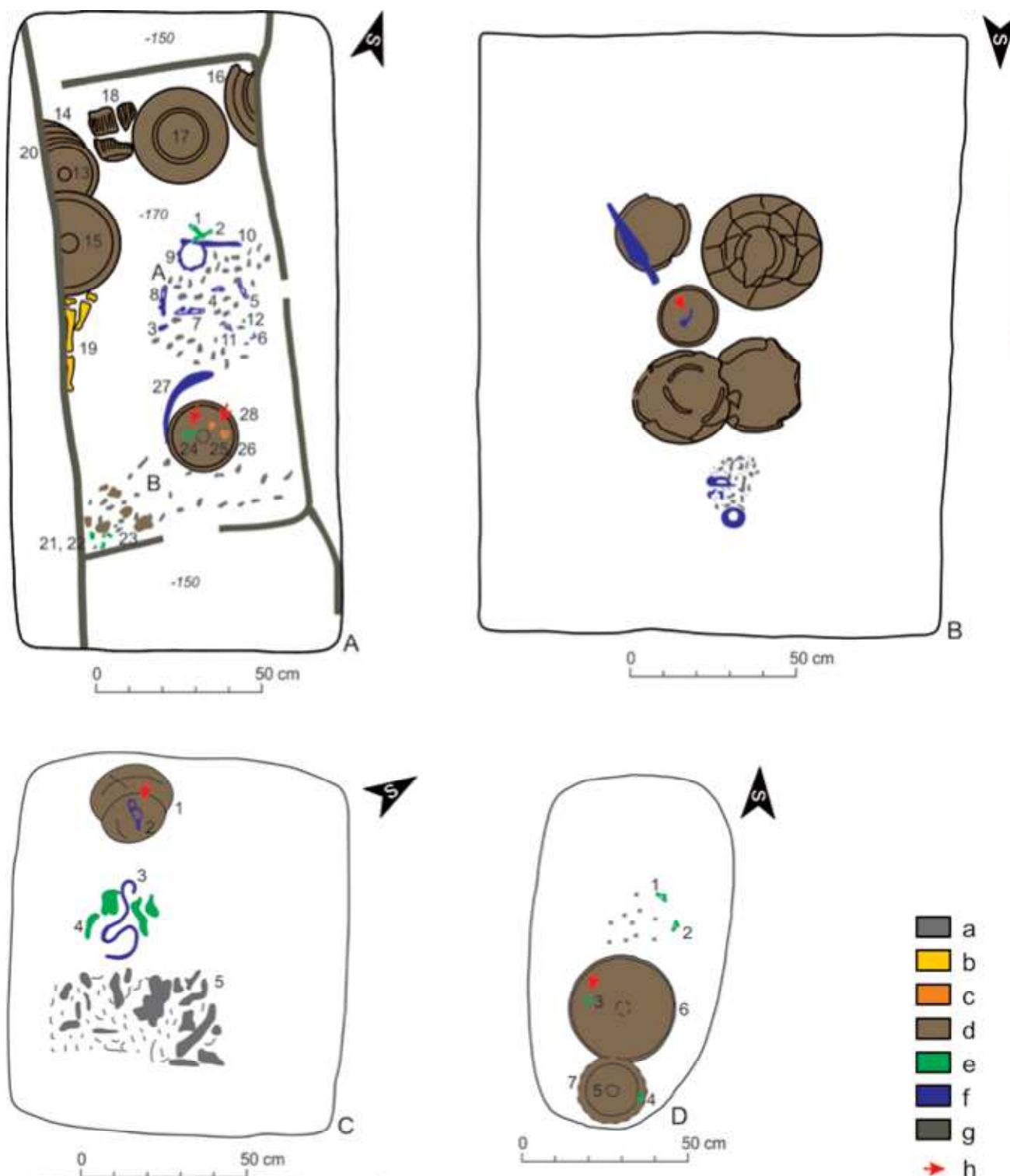
Z časti odlišným prípadom je hrob 38 z dolnorakúskeho pohrebiska v Mannersdorfe, ktorý je na rozdiel od vyššie zmienených inhumačný. Severne od uloženého tela s dvoma funkčne umiestnenými sponami a dvoma náramkami sa v hrobe nachádzala skupina troch nádob (obr. 2: A-7, 9, 10; Ramsl 2011, Taf. 68: 7, 9, 10). V jednej z nich, misovitého tvaru, bola umiestnená ďalšia, v tomto prípade miniatúrna nádoba, ďalej jedna bronzová spona a dva malé bronzové kruhy. V bezprostrednej blízkosti nádoby boli nájdené ďalšie tri bronzové spony (obr. 2: A-7, 8, 11-14; Ramsl 2011, Taf. 68-69: 7, 8, 11-14). Okrem toho sa dvojica bronzových spôn nachádzala aj pri vonkajšej stene fľašovitej nádoby, umiestnenej pri severnom okraji hrobovej jamy (obr. 2: A-10, 15; Ramsl 2011, Taf. 68-69: 10, 15).

Spoločným znakom všetkých spomínaných hrobov je druhové zaradenie nádob s obsahom spôn. Okrem vyššie uvedeného hrobu 1003 z Ludasu išlo výlučne o misovité a terinovité nádoby (Benadik 1983, 61, č. 3; Bujna 1995, 161, Taf. 42: B2; Hellebrandt 1999, 132, Pl. XXX: 10; LXXXVIII: 15; Horváth 1979, 123, XI. tábla: 6; Ramsl 2011, 48, Fnr. 7).

Kruhový šperk v nádobách

V porovnaní so sponami sú doklady nádob s kruhovým šperkom menej časté. Jedným z nich je vyššie spomínaný inhumačný hrob 38 z Mannersdorfu. V misovitej nádobe sa tu nachádzali okrem spony a miniatúrnej nádoby aj dva malé bronzové krúžky (obr. 2: A: 14;

² V hrobe sa nachádzali dve zoskupenia spálených ľudských pozostatkov a hrobového inventára, označené ako A a B (Bujna 1995, 83-85, Abb. 77). Nádoba s obsahom spony bola pritom súčasťou zoskupenia B.

Obr. 1. Hroby so sponami umiestnenými v nádobách. A – Malé Kosihy, hrob 437 (upravené podľa Bujna 1995, 84, Abb. 77); B – Maňa, hrob 130 (upravené podľa Benadik 1983, 83, Abb. 15); C – Vacov, hrob 25 (upravené podľa Hellebrandt 1999, 65, fig. 49); D – Magyarszerdahely, hrob 11 (upravené podľa Horváth 1979, 170, 4. kép); a – spálené ľudské pozostatky; b – zvieracie kosti; c – mušle; d – keramika; e – bronz; f – železo; g – spálené drevo; h – deponovaný (?) predmet v nádobe

Ramsl 2011, Taf. 68: 14). Ďalším prípadom je žiarový hrob 703 z Ludasu. V dvoch, značne fragmentarizovaných, nádobách sa nachádzali dva železné zlomky, pravdepodobne z náramkov (obr. 2: B-9, 12, 13, 16; Szabó/Tankó 2012, 34, fig. 46: 9, 12, 13, 16).

V niektorých prípadoch musíme pri dokladoch spôn a kruhového šperku v nádobách uvažovať aj o ich možnej sekundárnej polohe. Ide predovšetkým o rozrušené hroby, ako napríklad hrob 35 z maďarského pohrebiska Muhi-Kocsmadomb, kde boli fragmenty jedného bronzového náramku roztrúsené po celom hrobe, okrem iného aj vo vnútri jednej z nádob (Hellebrandt 1999, 223, fig. 176). Podobne možno interpretovať aj doklady z rozrušeného inhumačného hrobu 27 z Vacova (Hellebrandt 1999, 66, fig. 51) či žiarových hrobov 669B a 1009 z Ludasu (Szabó/Tankó 2012, 24, 61, fig. 24, 93). So sekundárnou polohou musíme počítať aj v prípade detského inhumačného hrobu 507 z Malých Kosíh, kde sa v jednej z nádob nachádzal železný náramok (Bujna 1995, 106, Abb. 98: 2, 4). Na základe nálezovej situácie je však viac ako pravdepodobné, že bol pôvodne umiestnený na ruke pochovaného jedinca a do nádoby, nachádzajúcej sa v priestore dlane, mohol padnúť po odhnutí mäkkých tkanív.

Obr. 2. Hroby s kruhovým šperkom umiestneným v nádobách. A – Mannersdorf, hrob 38 (upravené podľa Ramsl 2011, Taf. 68); B – Ludas, hrob 703 (upravené podľa Szabó/Tankó 2012, 34, fig. 46); a – ľudské kosti; b – spálené ľudské pozostatky; c – keramika; d – bronz; e – železo; f – deponovaný (?) predmet v nádobe

INTERPRETÁCIA

Nádoby ako obal/schránka na deponovanie predmetov hrobového inventára

Ako prvá z interpretačných možností pripadá do úvahy tá, že nádoby s obsahom spôn a kruhového šperku slúžili ako obal/schránka na ich uloženie.

Tieto predmety mohli predstavovať osobný majetok pochovaného alebo votívny či symbolický dar smrti (?), bohom (?). Takto možno interpretovať aj súčasti odevu, ktoré sa v hrobovej jame nachádzajú v nefunkčnej polohe, uložené na kôpke. Dobrým príkladom je ženský inhumačný hrob 331 v Malých Kosihách, kde boli v juhovýchodnom rohu uložené dva bronzové náramky a dva bronzové nánožníky (obr. 5: C-15-18; *Bujna* 1995, 73, Abb. 64: 15-18). Išlo o šperky, ktoré nepatrili ku kroju pochovanej, keďže tá mala ďalší pár náramkov a nánožníkov umiestnených vo funkčnej polohe, t. j. na horných a dolných končatinách (obr. 5: C-7, 8, 13, 14; *Bujna* 1995, 73, Abb. 64: 7, 8, 13, 14). Šperky v nefunkčnej polohe sú známe aj z hrobu 125 z Mane s pohrebom ženy s nánožníkmi na dolných končatinách a ďalším párom uložených vpravo od dolných končatín (*Benadik* 1983, 80, Abb. 12). Druhý nefunkčný pár nánožníkov bol pritom zachovaný iba v zlomkoch.

Jednoznačné doklady využívania nádob ako obalu/schránky na deponovanie predmetov predstavujú nielen v dobe laténskej niektoré hromadné nálezy – depoty. V nádobách boli vo väčšine prípadov uschovávané mince.³ V prípade Likavky, Viedne-Simmeringu či Žiliny-Vrania, hradisko Rochovica, sa v nádobách nachádzali okrem keltských mincí aj ďalšie predmety. Do nádoby v Likavke bolo uložených 11 strieborných mincí veľkobystereckého typu a strieborný drôt ohnutý do tvaru slučky, ktorý možno pravdepodobne označiť za ingot (obr. 3: 1a-i; *Pieta* 2008, 104, 105, obr. 93). V prípade nádoby z hradiska Rochovica boli okrem 64 neskorolátenských mincí súčasťou depotu aj dve včasnorímske bronzové spony (obr. 3: 2a-m; *Kolníková/Kolník* 2004, 18, obr. 10: 1, 2). V Simmeringu boli mince deponované v hlinenej nádobe spolu so strieborným náramkom. Navyše neďaleko nádoby sa našli pozostatky ľudskej kostry (*Musilová/Kolníková/Hložek* 2015, 267, pozn. 20).

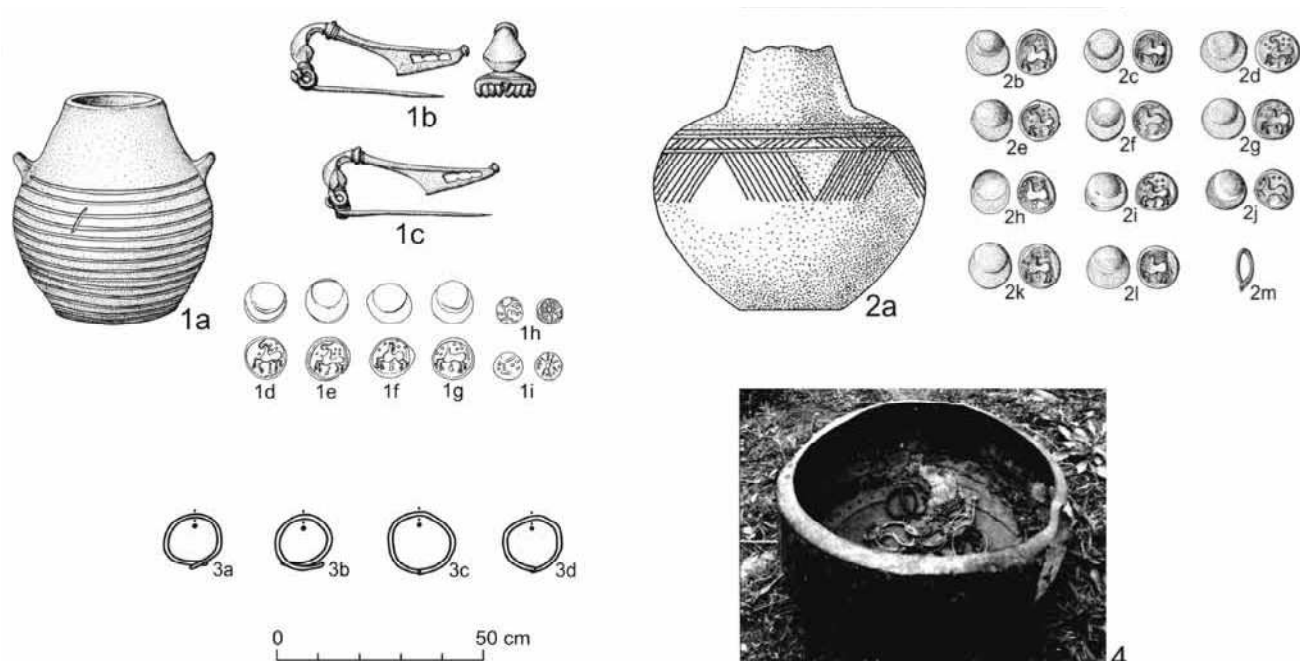
To, že sa nádoby bežne používali na úschovu cenností dokladá aj nález z obydľia s kompletne zachyteným vnútorným vybavením, zničeným požiarom z Liptovskej Mary, poloha VII. V jednej z objavených nádob sa pritom nachádzali štyri strieborné krúžky – pravdepodobne záušnice (obr. 3: 3a-d; *Pieta* 1982, 60, Taf. XIII: 1-4). Nádoba bola umiestnená v hospodárskej časti domu, ktorú možno označiť za zásobáreň či komoru. Potvrďuje to predovšetkým prítomnosť dvoch veľkých hlinených zásobníc nájdených na tomto mieste (*Pieta* 2008, 96, 208). Obdobný nález pochádza z českého Chýnova. Do podlahy polozemnice tu bola zahĺbená hlinená nádoba s obsahom remeselníckeho a poľnohospodárskeho náradia a zbraní (*Sankot/Vojtechová* 1986, 120-122). Na území strednej Európy je azda najznámejším nálezom nádob s deponovanými súčasťami odevu a ozdobami bronzový kotlík z českej lokality Lahošť pri Duchcove. Kotlík obsahoval cca 1000 spôn, 650 náramkov a 100 prsteňov (obr. 3: 4; *Kruta* 1971).

Doklad organického obalu

Druhou interpretačnou možnosťou, ktorá prichádza do úvahy predovšetkým v súvislosti s prítomnosťou spôn v nádobách je ich praktická funkcia. Nádoby mohli byť zabalené do organického materiálu (tkaniny, kože) a zopnuté práve týmito sponami. Po odhnutí tohto obalu mohli spony padnúť do nádoby. Do úvahy rovnako pripadá aj možnosť, že organický obal s neznámym obsahom a zopnutý sponou bol vložený priamo do nádoby.

Uvedené potvrdzuje aj fakt, že v nádobe sa nachádzala vždy iba jedna spona. Ďalšou indíciou podporujúcou uvedenú interpretáciu sú prípady, keď sa spony nachádzajú v nefunkčnej

³ Zo skúmaného územia možno spomenúť napríklad nálezy z Bratislavy, Žilinskej ulice (*Kolníková* 1991, 25, 26), Bratislavy-Devína (*Plachá/Fiala* 1998), Deutsch-Jahrndorfu (*Paulsen* 1933, 113-115), Egyházasdengelegu (*Biróné Sey* 1972), Güttenbachu (*Kaus* 1984), Levíc (*Ondrouch* 1937), Ptíčia (*Kolníková* 1980) či Velemszentvidu (*Torbágy* 2001-2002, 143) atď.

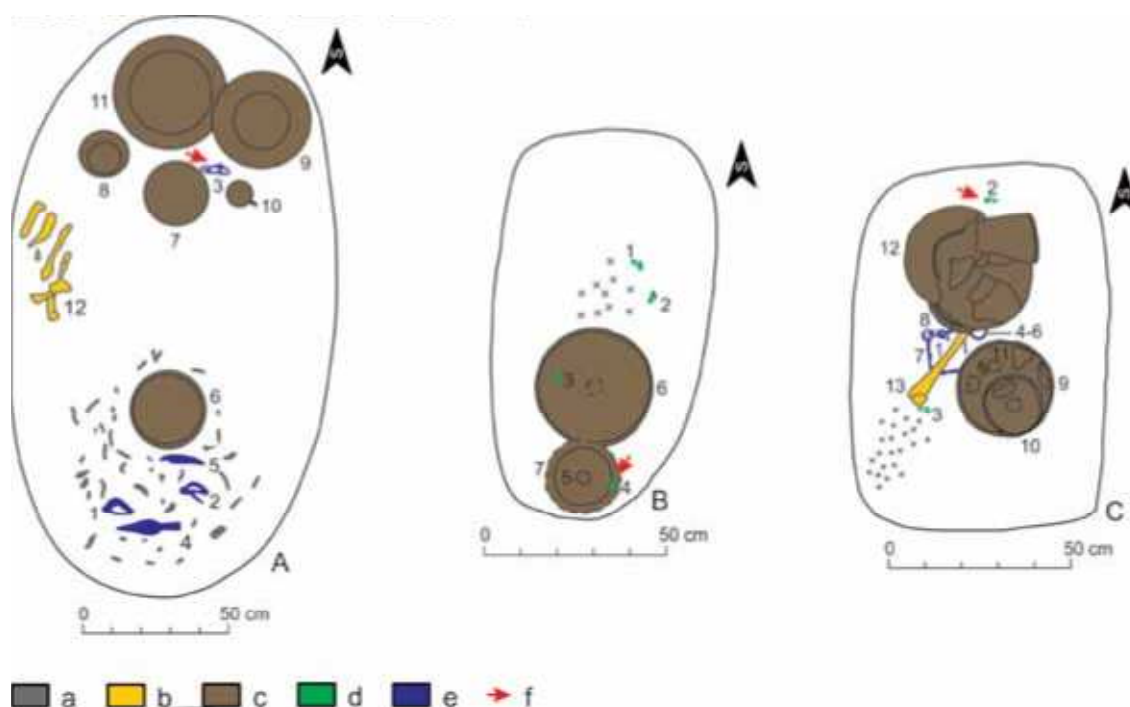

Obr. 3. Depoty s predmetmi uloženými v nádobách. 1a-h – Žilina-Vranie, Rochovica (časť mincí z depotu; podľa Kolníková/Kolník 2004, 10, 18, obr. 6; 10: 1-3); 2a-m – Likavka, hrad Likavka (podľa Hlinka/Hoššo 1980) 3a-d – Liptovská Sielnica, Liptovská Mara VII (podľa Pieta 1982, 60, Taf. XIII: 1-4); 4 – Lahošť pri Duchcove (podľa Kruta 1971).
Bez mierky: 4

polohe v bezprostrednej blízkosti jednej alebo viacerých nádob, avšak v žiarových hroboch mimo koncentrácie spálených ľudských pozostatkov. Takáto situácia je známa napríklad zo žiarových hrobov 11 a 13 z Magyarszerdahely (obr. 4: B-4, C-2; Horváth 1979, 170, 171, 4. kúp: 4, 5, 7; 5. kúp: 2, 12), hrobu 10 z Pişcoltu (obr. 4: A: 3; Némethi 1992, 60, fig. 1: 3, 7-10) či inhumačného hrobu 2 z Ižkoviec (Vizdal 1976, 152, obr. 3: 8, 11).

Balenie predmetov hrobového inventára do organických obalov, najmä tkanín bolo v dobe laténskej bežným javom. Dokladajú nám to viaceré nálezy, nielen z územia Karpatskej kotliny. Pri všetkých publikovaných nálezoch išlo pritom o zvyšky tkanín prikorodovaných na kovových predmetoch (pozri Belanová-Štolcová 2012, 314-322; Bender Jørgensen 2005, 140-148), pričom časť z takto dochovaných tkanín pochádzala pravdepodobne aj z odevu či pohrebného rubáša. V prípade nami skúmaných spôn nachádzajúcich sa vo vnútri nádob nie sú však uvádzané žiadne jednoznačné stopy organického materiálu, čo môže byť spôsobené aj absenciou potrebných analýz. Zvyšky textílií sú uvádzané iba v prípade oboch zoskupení (A aj B) hrobu 437 z Malých Kosíh, avšak bez ich bližšej lokalizácie (Belanová-Štolcová 2012, 315, Pl. 15: 2) Čo sa týka priamych dokladov obalu nádob z organického materiálu, tie sa obmedzujú výlučne na kniežacie hroby z neskorej doby halštatskej a včasnej doby laténskej, kde boli tkaniny zistené na povrchu niektorých bronzových nádob. Napríklad v Hochdorfe pokrývali tkaniny povrch bronzového kotla (obr. 6; Banck-Burgess 2012, 47-55). V hrobe 1 a 2 v mohyle 1 z Glaubergu bol textilný obal doložený v prípade troch bronzových kanvíc (obr. 7; Balzer/Peek/Vanden Berghe 2014; Bartel 2002). V hrobe 1 sa v blízkosti kanvice s textilnými zvyškami nachádzali aj tri spony. Nie je vylúčené, že boli súčasťou textilného obalu kanvice a slúžili na jeho zopnutie (Balzer/Peek/Vanden Berghe 2014, 2, Abb. 3A: 7-9; Herrmann 2002, 100, Abb. 63: 7-9).

Prítomnosť organického obalu však možno predpokladať aj v prípadoch, že nie sú po ňom zistené jednoznačné stopy. Príkladom je detský inhumačný hrob 5 z Palárikova II, sekundárne

Obr. 4. Hroby so sponami umiestnenými v nefunkčnej polohe, v bezprostrednej blízkosti nádob.
 A – Pişcolt, hrob 10 (upravené podľa Németi 1992, 60, fig. 1); B – Magyarszerdahely, hrob 11 (upravené podľa Horváth 1979, 170, 4. kép); C – Magyarszerdahely, hrob 13 (upravené podľa Horváth 1979, 171, 5. kép); a – spálené ľudské pozostatky; b – zvieracie kosti; c – keramika; d – bronz; e – železo; f – deponovaný (?) predmet v nádobe

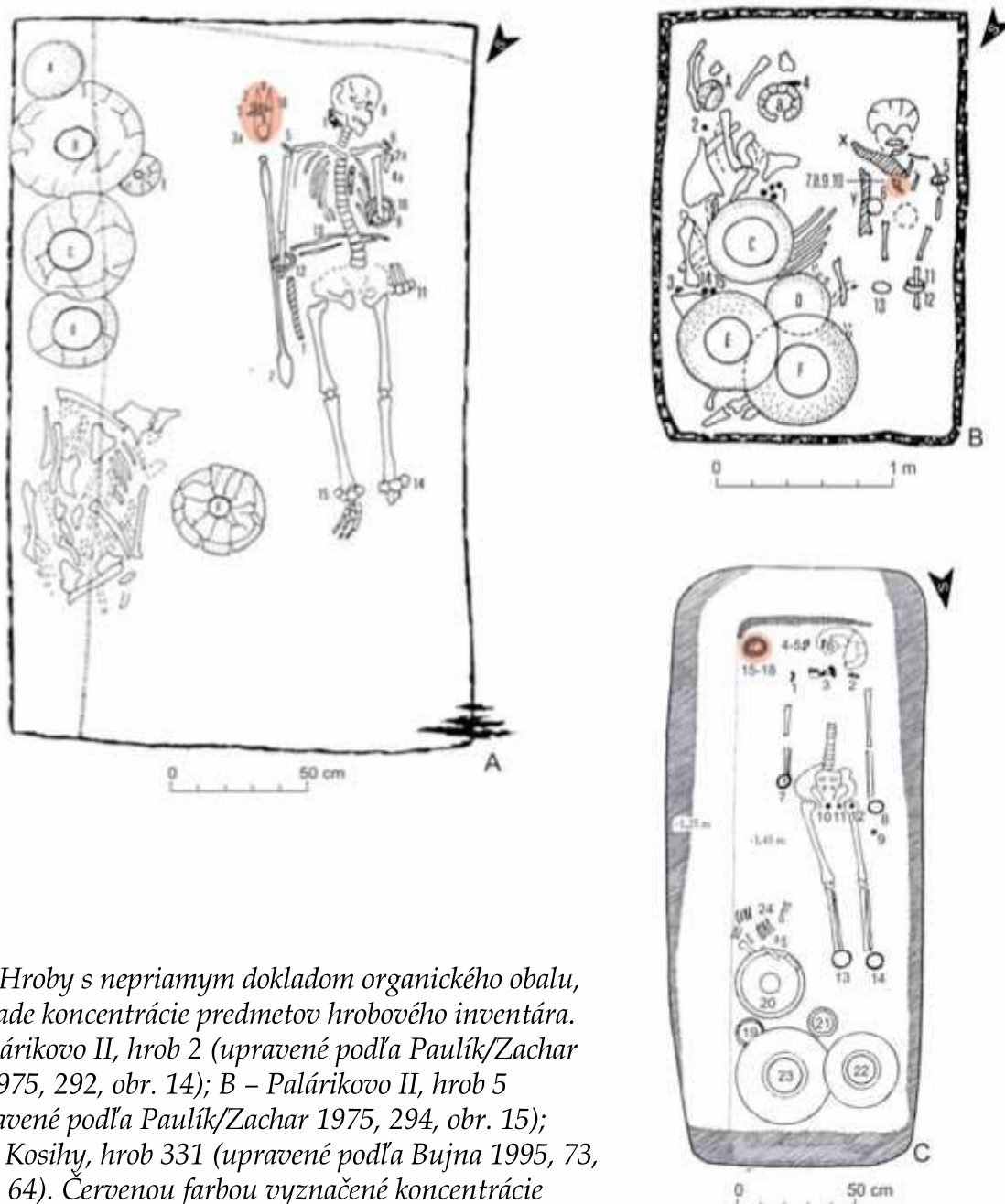
umiestnený do plášťa mohyly z doby bronzovej. V priestore hrudného koša pochovaného boli na jednom mieste uložené tri predmety – bronzový krúžok, bronzový hrot šípu a kresadlo z pazúrika (obr. 5: B-7-9; Paulík/Zachar 1975, 293, 294, obr. 15: 7-9). Okolo nich bol zistený flák hnedej farby, ktorý azda indikuje stopy po obale – vrecúšku z organického materiálu. Vedľa uvedených predmetov bola nájdená aj železná zápona, ktorá mohla spínať predpokladané vrecúško s predmetmi (obr. 5: B-10; Paulík/Zachar 1975, 293, 294, obr. 15: 10). Prítomnosť vrecúška možno predpokladať aj v prípade susedného hrobu 2. Vľavo od hlavy pochovaného sa nachádzala koncentrácia viacerých predmetov. Išlo o železné nožnice, železnú záponu, dve bronzové a jednu železnú sponu (obr. 5: A-3, 3a, 4, 16; Paulík/Zachar 1975, 292, obr. 14: 2, 3, 3a, 4, 16).

Ďalším nepriamym dokladom organického obalu sú koncentrácie spálených ľudských pozostatkov v žiarových hrobách. V prípade menších kôpok sa predpokladá prítomnosť organického obalu, pravdepodobne vo forme vrecúška či šatky. V niektorých prípadoch sa navyše vo vrchnej časti tejto koncentrácie nachádza spona, bez stôp po poškodení ohňom, ktorá slúžila ako spínadlo (Bujna 1998, 300, 304, Abb: 8; Horváth 2005, 62, pozn. 2; Tankó/Tankó 2012, 253, 254, fig. 4; Zetochová 2016, 272-275).

ZHODNOTENIE

Spony a kruhový šperk nachádzajúce sa v nádobách môžu poukazovať na špeciálnu funkciu nádob v hrobovom inventári, o ktorej sa dosiaľ veľmi neuvažovalo. Pri niektorých exemplároch je potrebné uvažovať o ich funkcii v podobe obalu/schránky na deponovanie predmetov, v tomto prípade spôn a kruhového šperku (obr. 8: A). Tieto predmety mohli predstavovať osobný majetok pochovaného alebo votívny či symbolický dar smrti (?), bohom (?).

V súvislosti s početnejším zastúpením spôn v nádobách v porovnaní s kruhovým šperkom prichádza do úvahy aj ich praktická funkcia. Nádobu mohli byť zabalené do organického

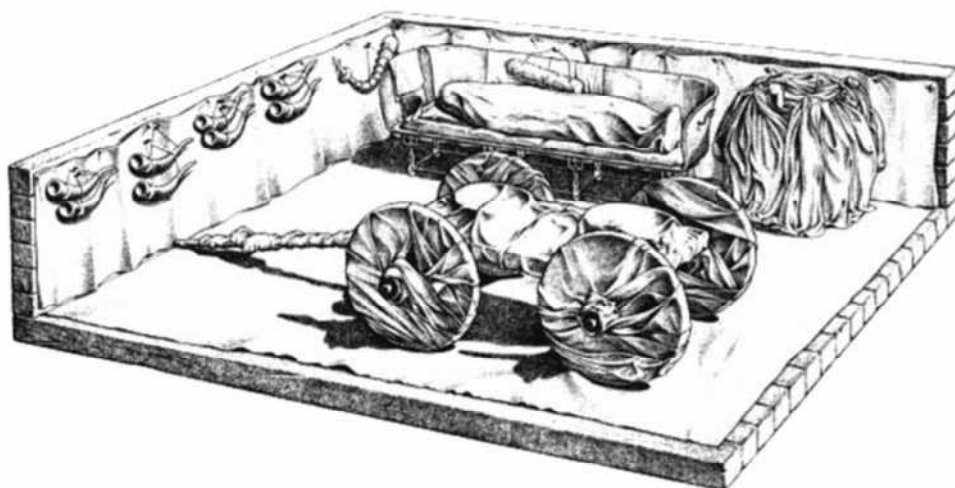

Obr. 5. Hroby s nepriamym dokladom organického obalu, na základe koncentrácie predmetov hrobového inventára. A – Palárikovo II, hrob 2 (upravené podľa Paulík/Zachar 1975, 292, obr. 14); B – Palárikovo II, hrob 5 (upravené podľa Paulík/Zachar 1975, 294, obr. 15); C – Malé Kosihy, hrob 331 (upravené podľa Bujna 1995, 73, Abb. 64). Červenou farbou vyznačené koncentrácie

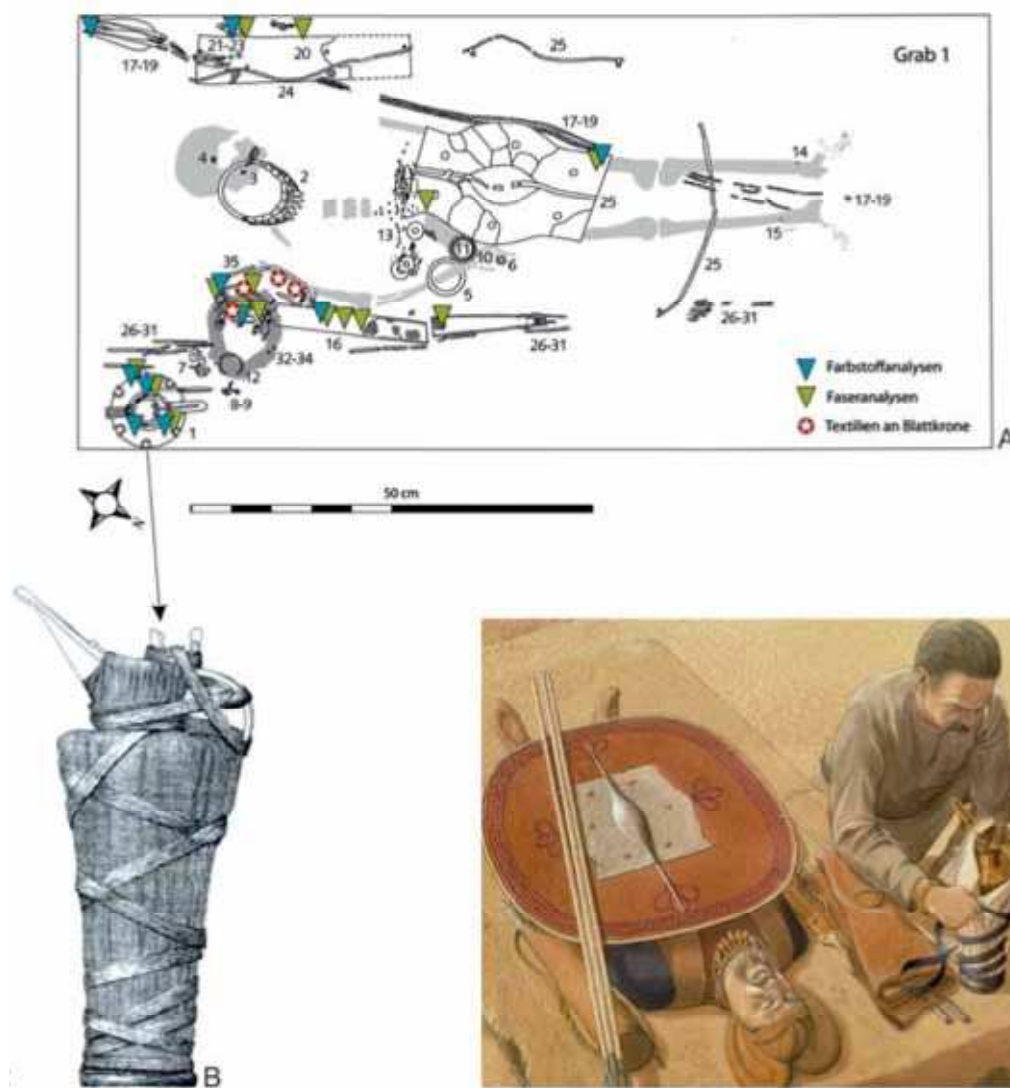
materiálu (tkaniny, kože) a zopnuté práve týmito sponami, čo potvrdzuje aj to, že v každej nádobe sa nachádzala iba jedna spona (obr. 8: B). Po odhnutí tohto obalu mohli spony padnúť do vnútra nádoby. Je len málo pravdepodobné, že by predpokladaný obal mal chrániť samotnú nádobu, keďže išlo o bežnú hrovovú keramiku. Mal skôr zakrývať (organický) obsah nádoby. Do úvahy však rovnako prichádza aj možnosť, že spona spínala vrecúško s neznámym obsahom, ktoré bolo vložené do nádoby (obr. 8: C).

Dôležitou otázkou je, aký obsah by chránil takýto obal. Keďže spony sa objavujú takmer výlučne v misovitých alebo terinovitých nádobách, nemožno predpokladať, že by ich obsahom boli (alkoholické) nápoje. Ako je tomu v prípade tkaninami obalených/prikrytých nádob z Hochdorfu (Körber-Grohme 1985, 121) či Glaubergu (Rösch 2002). V prípade mís musíme uvažovať o ich odlišnej funkcii. V sídliskovom prostredí slúžili v prvom rade ako jedálenský servis na servírovanie a konzumáciu jedla. O rovnakej funkcii možno uvažovať aj v prípade ich prítomnosti v hrovej výbave.⁴ Okrem toho, možno v prípade niektorých

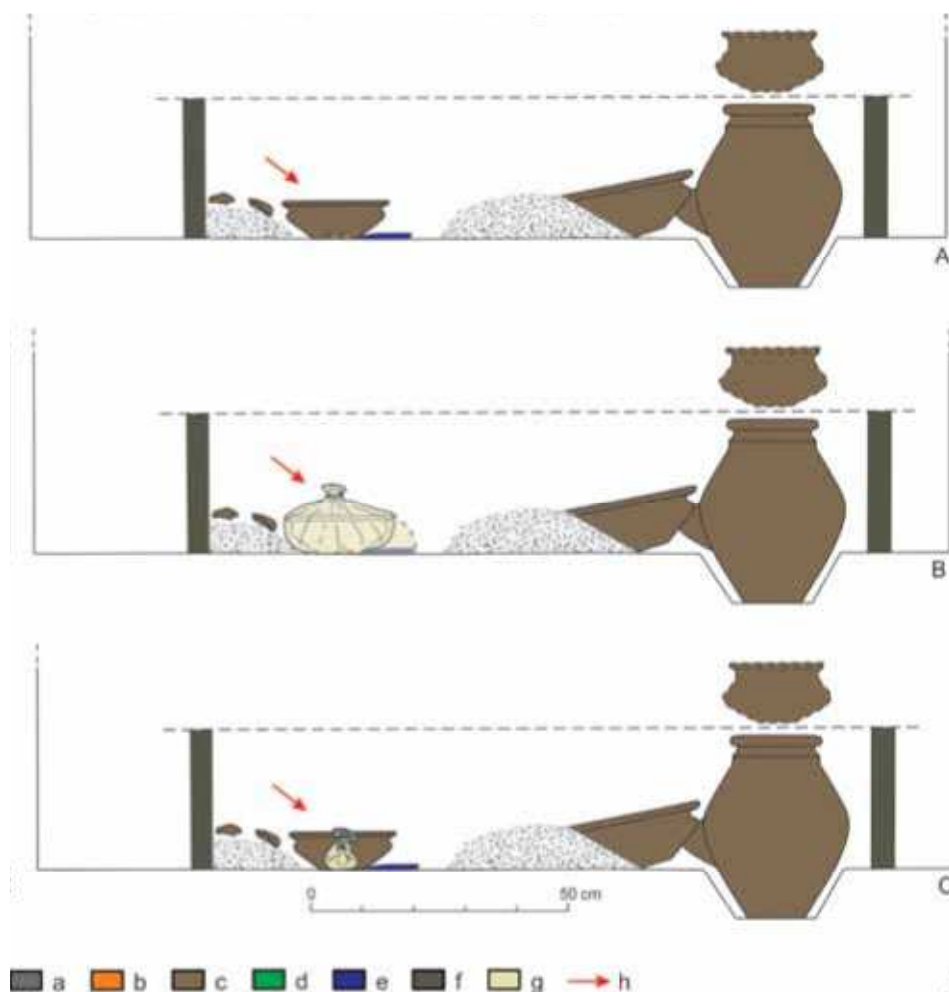
⁴ V niektorých hroboch sa v misách nachádzajú zvieracie kosti ako zvyšky po mäsitej potrave (pozri napr. Ďud'áková 2014, 490, 491; Gardelková-Vrtelová 2014, 516-518).

Obr. 6. Hochdorf. Rekonštrukcia hrobu s predmetmi zabalenými do textílií (podľa Banck-Burgess 2012, 143)

Obr. 7. Glauberg, mohyla 1, hrob 1. A – plán hrobu so stopami organického materiálu (podľa Balzer/Peek/Vanden Berghe 2014, 3, Abb. 3: A); B – rekonštrukcia bronzovej kanvice s textilným obalom (podľa Bartel 2002, 164, Abb. 132); C – rekonštrukcia pohrebu (podľa Kuckenbergl 2004, 57)

Obr. 8. Grafické zobrazenie možných interpretácií nálezov spôn v nádobách na príklade hrobu 437 z Malých Kosíh. Bočný pohľad z východu (upravené a doplnené podľa Bujna 1998, 297, Abb. 6). A – spona a mušle uložené v nádobe bez organického obalu; B – spona ako spínadlo organického obalu nádoby obsahujúcej mušle; C – spona ako spínadlo vrecúška z organického materiálu, uloženého do nádoby; a – spálené ľudské pozostatky; b – mušle; c – keramika; d – bronz; e – železo; f – spálené drevo; g – organický obal; h – deponovaný (?) predmet v nádobe

hlbokých mís a terín uvažovať na základe nálezových situácií aj o ich rituálnej funkcii vo forme obetných nádob. Ide predovšetkým o tie nádoby, ktorých poloha v hrobovej jame indikuje ich pôvodné umiestnenie pravdepodobne na drevenom prekrytí hrobovej komory či drevenej truhly. Takýto doklad je známy aj z analyzovaného hrobu 437 z Malých Kosíh (Bujna 1998, 297, 303, Abb. 6: 16) či hrobu 67 v Palárikove (Bujna 2014, 453, 454, obr. 6: 11; 8). O obdobnej funkcii, avšak bez dokladov dreveného prekrytia, možno uvažovať aj v prípade hrobu 9/1964 z Ciumești, kde bola misovitá nádoba umiestnená v zásype hrobovej jamy (Zirra 1967, 25, fig. 11). Konkrétne doklady obsahu nádob so sponami sú známe len v dvoch prípadoch. V hrobe 437 z Malých Kosíh sa okrem bronzovej spony nachádzali aj dve mušle (obr. 1: A-25, 26; Bujna 1995, 84, Abb. 77: 25, 26). Na druhej strane v terinovitej nádobe (č. 5) z hrobu 659 v Ludasi boli zistené prepálené zvyšky rastlinného pôvodu, azda obilia (Gyulai 2012, 281, fig. 308; Szabó/Tankó 2012, 18, fig. 11: 5).

LITERATÚRA

Balzer/Peek/Vanden Berghe 2014 – I. Balzer/Chr. Peek/I. Vanden Berghe: Neue Untersuchungen an den eisenzeitlichen Textil-funden der „Fürstengräber“ vom Glauberg. Denkmalpflege und Kulturgeschichte 3, 2014, 2-8.

- Banck-Burgess 2012* – J. Banck-Burgess: Mittel der Macht. Textilien bei den Kelten. Stuttgart 2012, 176 S.
- Bartel 2002* – A. Bartel: Untersuchungen der Organischen Reste. Die Verpackten Kannen aus den Gräbern 1 und 2. In: Das Rätsel der Kelten vom Glauberg. Glaube – Mythos – Wirklichkeit. Stuttgart 2002, 163-166.
- Belanová-Štolcová 2012* – T. Belanová-Štolcová: Slovak and Czech Republics. In: M. Gleba/U. Mannering (eds.): Textiles and Textile Production in Europe from Prehistory to AD 400. Oxford 2012, 306-331.
- Benadik 1983* – B. Benadik: Maňa. Keltisches Gräberfeld. Fundkatalog. Materialia Archaeologica Slovaca Tomus 5. Nitra 1983, 167 S.
- Bender Jørgensen 2005* – L. Bender Jørgensen: Hallstatt and La Tène Textiles from the Archives of Central Europe. In: P. Bichler/K. Grömer/R. Hofmann-de Keijzer/A. Kern/H. Reschreiter (eds.): „Hallstatt Textiles“. Technical Analysis, Scientific Investigation and Experiment on Iron Age Textiles. Oxford 2005, 133-150.
- Biróné Sey 1972* – K. Biróné Sey: Két kelta éremlelet a Nemzeti Múzeumban. Folia archeologica 23, 1972, 29-42.
- Bujna 1991* – J. Bujna: Das latènezeitliche Gräberfeld bei Dubník. II. Slovenská archeológia 39/1-2, 1991, 221-254.
- Bujna 1995* – J. Bujna: Malé Kosihy. Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Nitra 1995. 230 S.
- Bujna 1998* – J. Bujna: Reich ausgestattete Brandgräber mit Holzeinbau auf dem Gräberfeld in Malé Kosihy. Reflexionen und Hypothesen über die Bestattungssitten der Kelten. Slovenská archeológia 46/2, 1998, 289-308.
- Bujna 2014* – J. Bujna: Deviantný pohreb na keltskom pohrebisku v Palárikove. Prípadová štúdiá nenormatívnych praktík. In: J. Čiznářová/N. Venclová/G. Březinová (ed.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 449-460.
- Ďudáková 2014* – Z. Ďudáková: Variabilita spôsobu uloženia keramiky a zvyškov mäsitej stravy v kostrových a žiarových laténskych hrobch z územia juhozápadného Slovenska. In: J. Čiznářová/N. Venclová/G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 487-492.
- Gardelková-Vrtelová 2014* – A. Gardelková-Vrtelová: Nálezy drůbeže v keltských hrobech z území Slovenska. In: J. Čiznářová/N. Venclová/G. Březinová (eds.): Moravské křižovatky. Střední Podunají mezi pravěkem a historií. Brno 2014, 515-525.
- Gardes/Georges 2009* – P. Gardes/P. Georges: Toulouse. Les Gaulois de Saint-Roch. Archéologia 469, 2009, 38-45.
- Green 2006* – M. Green: Keltské mýty. Preklad T. Pekárek. Praha 2006, 80 s.
- Gyulai 2012* – F. Gyulai: L'examen archéobotanique de la nécropole celtique de Ludas – Varjú-Dűlő. In: M. Szabó/K. Tankó/Z. Czajlik (dir.): La nécropole celtique à Ludas – Varjú-Dűlő. Budapest 2012, 279-297.
- Hanuliak/Rejholcová 1999* – M. Hanuliak/M. Rejholcová: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Vyhodnotenie. Bratislava 1999, 128 s.
- Hellebrandt 1999* – M. Hellebrandt: Corpus of Celtic Finds in Hungary III: Celtic finds from Northern Hungary. Budapest 1999, 300 s.
- Herrmann 2002* – F.-R. Herrmann: Fürstensitz, Fürstengräber und Heiligtum. In: Das Rätsel der Kelten vom Glauberg. Glaube – Mythos – Wirklichkeit. Stuttgart 2002, 90-107.
- Hlinka/Hoššo 1980* – J. Hlinka/J. Hoššo: Nález keltských mincí pri archeologickom výskume na hrade Likava. Slovenská numizmatika 6, 1980, 99-111.
- Horváth 1979* – K. Horváth: A magyarszerdahelyi kelta és római temető. Zalai Gyűjtemény 14, 1979, 187 s.
- Horváth 2005* – L. Horváth: Grave of a Celtic warrior from Magyarszerdahely (Zala County). Zalai Múzeum 14, 2005, 61-73.
- Kaus 1984* – K. Kaus: Der keltische Münzschatzfund von Güttenbach. Fundgeschichte und

- Berichte, Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland 69, 1984, 89-105.
- Kolníková 1980* – E. Kolníková: Hromadný nález keltsko-dáckých mincí z Ptičia. *Slovenská numizmatika* 6, 1980, 23-90.
- Kolníková 1991* – E. Kolníková: Bratislavské keltské mince. Bratislava 1991, 102 s.
- Kolníková/Kolník 2004* – E. Kolníková/T. Kolník: Mince a spony – depot z neskoroláténskeho hradiska Rochovica pri Žiline (numizmaticko-archeologické súvislosti). *Slovenská archeológia* 52/1, 2004, 1-34.
- Körber-Grohne 1985* – U. Körber-Grohne: Pflanzliche und tierische Reste aus dem Fürstengrab von Hochdorf. Die Biologie als Hilfswissenschaft der Archäologie. In: D. Planck/J. Biel/G. Süsskind/A. Wais (Hrsg.): *Der Keltenfürst von Hochdorf: Methoden und Ergebnisse der Landesarchäologie*. Stuttgart 1985, 117-124.
- Krekovič 2014* – E. Krekovič: Miniaturgefäße im quadischen Kultur-Gebiet in der Slowakei. In: R. Madyda-Legutko/J. Rodzińskiej-Nowak (red.): *Honoratissimum assensus genus est armis laudare*. Kraków 2014, 443-453.
- Kruta 1971* – V. Kruta: Le trésor de Duchcov dans les collections tchécoslovaques. *Ústí nad Labem* 1971, 112 s.
- Kuckenberg 2004* – M. Kuckenberg: Die Kelten in Mitteleuropa. Stuttgart 2004, 160 s.
- Musilová/Kolníková/Hložek 2015* – M. Musilová/E. Kolníková/M. Hložek: „Rímska stavba I“ na akropole bratislavského keltského oppida – svedectvo mincí. *Slovenská archeológia* 63/2, 2015, 239-308.
- Németi 1992* – I. Németi: Necropola Latène de la Pişcolt, jud. Satu Mare, III. *Thraco-Dacica* 13, 1992, 59-112.
- Ondrouch 1937* – V. Ondrouch: „Barbarské“ mince z Levíc. Bratislava 11, 1937, 16-22.
- Paulík/Zachar 1975* – J. Paulík/L. Zachar: Kultový objekt a hroby z doby laténskej v Palárikove. *Slovenská archeológia* 23/2, 1975, 283-340.
- Paulsen 1933* – R. Paulsen: Die Münzprägungen der Boier. Leipzig – Wien 1933, 188 S.
- Pieta 1982* – K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982, 311 S.
- Pieta 2008* – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008, 385 s.
- Plachá/Fiala 1998* – V. Plachá/A. Fiala: Hromadný nález keltských mincí na hrade Devín. *Slovenská numizmatika* 15, 1998, 201-210.
- Ramsl 2011* – P. C. Ramsl: Das latènezeitliche Gräberfeld von Mannersdorf am Leithagebirge, Flur Reinthal Süd, Niederösterreich. Wien 2011, 669 S.
- Repka, v tlači* – D. Repka: La Tène Miniature Vessels from the Carpathian Basin. *Festschrift für Natalie Venclová, v tlači*.
- Rösch 2002* – M. Rösch: Der Inhalt der beiden Bronzekannen. In: *Das Rätsel der Kelten vom Glauberg. Glaube – Mythos – Wirklichkeit*. Stuttgart 2002, 119, 120.
- Sankot/Vojtechová 1986* – P. Sankot/I. Vojtechová: Excavations of an Early- La Tène settlement with hoard of iron implements at Chýnov near Prague. In: R. Pleiner/J. Hrala (eds.): *Archaeology in Bohemia 1981-1985*, 1986, 119-124.
- Szabó/Tankó 2012* – M. Szabó/K. Tankó: La nécropole celtique à Ludas – Varjú-Dúlő. In: M. Szabó/K. Tankó/Z. Czajlik (dir.): *La nécropole celtique à Ludas – Varjú-Dúlő*. Budapest 2012, 9-152.
- Tankó/Tankó 2012* – É. Tankó/K. Tankó: Cremation and Deposition in the Late Iron Age Cemetery at Ludas. In: S. Berecki (ed.): *Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş. Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin*. Târgu Mureş 2012, 249-258.
- Torbágy 2001-2002* – M. Torbágy: Zwei keltische Münzschatzfunde im Ungarischen Nationalmuseum (Velem-Szentvid und Ostffyasszonyfa). *Folia archaeologica* 49-50, 2001-2002, 143-161.
- Trebsche 2011* – P. Trebsche: Eisenzeitliche Graphitonkeramik im Mittleren Donauraum. *Vorträge des 29. Niederbayerischen Archäologentages*. Rahden 2011, 449-481.
- Vizdal 1976* – J. Vizdal: Záchranný výskum keltského pohrebiska v Ižkovciach. *Slovenská archeológia* 24/1, 1976, 151-190.

Zetochová 2016 – Z. Zetochová: Transformation by the fire. Variability of Celtic cremation rite from the Middle Danube region. *Anodos. Studies of the Ancient World* 12/2012, 2016, 269-278.

Zirra 1967 – V. Zirra: Un cimitir celtic In nord-vestul României. *Baia Mare* 1967, 136 s.

RESUMÉ

Deposition (?) of fibulae and rings inside vessels in equipment of Celtic graves in the territory of the Carpathian basin

Vessels placed inside the grave as part of funerary equipment may have multiple functions. In the first place, they might have been used as dining and drinking service. In addition, not only at the time of the La Tène period there appeared burial pottery as urns. Other vessels, such as miniature vessels, can be interpreted also as a box for the cosmetics or children's toys (e. g. *Krekovič 2014; Repka in print*). The ritual function can be considered for vessels whose position in the grave indicates their original location on the covering of the grave chamber or a wooden coffin. They are interpreted as sacrificial vessels (e. g. *Bujna 1998, 297, 303, Abb. 6: 16; 2014, 453, 454, obr. 6: 11; 8; Gardes/Georges 2009, 42, 43*). The ritual practices (remnants of the funeral feast, ritual "killing" - sacrifice of death/gods, magic-protective and cleansing function) during funeral ceremonies is also related with presence of intentionally broken vessels or their fragments (e. g. *Bujna 1991, 237, 238; 1998, 303; 2014, 455; Green 2006, 70, 71; Hanuliak/Rejholcová 1999, 83, 84; Trebsche 2011, 467, 468*).

The function of vessels without traces of burnt human remains, but with fibulae and rings inside, is unknown.

Fibulae inside vessels appear in the Carpathian Basin mainly in cremation burials. They are well known in the cemetery from Ludas in graves 659 (*Szabó/Tankó 2012, 18, fig. 11: 1, 5*), 955 (*Szabó/Tankó 2012, 51, fig. 74: 4, 7*) and 1003 (*Szabó/Tankó 2012, 57, fig. 85: 1, 3*). Furthermore, in the grave 11 from Magyarszerdahely (Figure 1: D-3, 6), grave 437 from Malé Kosihy (Figure 1: A-24, 28), grave 130 from Maňa (Figure 1: B), grave 13 from Radostyán (*Hellebrandt 1999, 244, fig. 205*) and grave 25 from Vác (Figure 1: C-1, 2). In all these cases vessels with fibulae (in each of the graves one fibula in one vessel) were located outside of concentration of burnt human remains.

Different evidence is the grave 38 from the cemetery in Mannersdorf, where inhumation burial rite is documented. Inside one of the vessels in the northern part of the grave, one miniature vessel, one bronze fibula and two bronze rings were stored. Near the vessel three more bronze fibulae (Figure 2: A-7, 8, 11-14) were found. Two bronze fibulae were situated also near the next vessel located at the northern edge of the grave (Figure 2: A-10, 15).

A common feature of all these graves is that they contain a specific type of the vessels with fibulae. With the exception of the grave 1003 from Ludas, the findings were bowls and terrines (*Benadik 1983, 61, no. 3; Bujna 1995, 161, Taf. 42: B2; Hellebrandt 1999, 132, Pl. XXX: 10; LXXXVIII: 15; Horváth 1979, 123, XI. tábla: 6; Ramsl 2011, 48, Fnr. 7*).

In comparison with fibulae, rings are documented inside vessels less often. One of them is the above-mentioned inhumation grave 38 from Mannersdorf. Another case is a cremation grave 703 from Ludas. Inside two vessels were deposited iron fragments, possibly from a bracelet (Figure 2: B-9, 12, 13, 16).

Fibulae and rings located inside vessels may point to a specific function in burial equipment. Burial pottery may have also a function as boxes for depositing articles, in our case fibulae and rings (Figure 8: A). These objects may represent personal property of a buried individual or votive and symbolic gift for death (?) or Gods (?).

The more numerous findings of the fibulae inside vessels suggest also their practical function. Vessels could be packed into the organic material (fabric, leather), and precisely switched by these fibulae, confirming that in each vessel only one fibula was located (Figure 8: B). After the organic cover decomposed, the clips could easily fall inside the vessel. However,

it is also possible that the fibula could switch the bag with the unknown content, which was deposited to the vessel (Figure 8: C). This is confirmed by the fact that inside each vessel only one fibula was located. Cases in which fibulae are located near the vessels, but outside of the human bones or concentration of burnt human remains, represent further indications. Such a situation is known, for example, in cremation graves 11 and 13 from Magyarszerdahely (Figure 4: B-4, C-2), grave 10 from Pişcolt (Figure 4: A-3) or inhumation grave 2 from Ižkovce (Vizdal 1976, 152, fig. 3: 8, 11).

Captions

Figure 1. Graves with fibulae inside vessels. A – Malé Kosihy, grave 437 (modified after *Bujna 1995*, 84, Abb. 77); B – Maňa, grave 130 (modified after *Benadić 1983*, 83, Abb. 15); C – Vác, grave 25 (modified after *Hellebrandt 1999*, 65, fig. 49); D – Magyarszerdahely, grave 11 (modified after *Horváth 1979*, 170, 4. kép); a – burnt human remains; b – animal bones; c – shells; d – ceramic; e – bronze; f – iron; g – burnt wood; h – deposited (?) object in vessel

Figure 2. Graves with rings inside vessels. A – Mannersdorf, grave 38 (modified after *Ramsl 2011*, Taf. 68); B – Ludas, grave 703 (modified after *Szabó/Tankó 2012*, 34, fig. 46); a – human bones; b – burnt human remains; c – ceramic; d – bronze; e – iron; f – deposited (?) object in vessel

Figure 3. Hoards with items inside vessels. 1a-h – Žilina-Vranie, Rochovica (a part of coins hoards; after *Kolníková/Kolník 2004*, 10, 18, obr. 6; 10: 1-3); 2a-m – Likavka, Likavka castle (after *Hlinka/Hoššo 1980*); 3a-d – Liptovská Sielnica, Liptovská Mara VII (after *Pieta 1982*, 60, Taf. XIII: 1-4); 4 – Lahošť near Duchcov (after *Kruta 1971*). Without scale: 4.

Figure 4. Graves with fibulae in functionless position, near the vessels. A – Pişcolt, grave 10 (modified after *Németi 1992*, 60, fig. 1); B – Magyarszerdahely, grave 11 (modified after *Horváth 1979*, 170, 4. kép); C – Magyarszerdahely, grave 13 (modified after *Horváth 1979*, 171, 5. kép); a – burnt human remains; b – animals bones; c – ceramic; d – bronze; e – iron; f – deposited (?) object in vessel

Figure 5. Graves with indirect proof organic coating, based on concentration of grave inventory items. A – Palárikovo II, grave 2 (modified after *Paulík/Zachar 1975*, 292, obr. 14); B – Palárikovo II, grave 5 (modified after *Paulík/Zachar 1975*, 294, obr. 15); C – Malé Kosihy, grave 331 (modified after *Bujna 1995*, 73, Abb. 64). Concentration red marked

Figure 6. Hochdorf. Reconstruction of the grave with objects wrapped in fabric (after *Banck-Burgess 2012*, 143)

Figure 7. Glauberg, Tumulus 1, grave 1. A – plan of grave with traces of organic material (after *Balzer/Peek/Vanden Berghe 2014*, 3, Abb. 3: A); B – reconstruction of bronze kettle with textile cover (after *Bartel 2002*, 164, Abb. 132); C – reconstruction of grave (after *Kuckenberg 2004*, 57)

Figure 8. Graphic presentation of possible interpretations of the fibulae inside vessels on the example of the grave 437 from Malé Kosihy. Side view from the east (modified and filled up after *Bujna 1998*, 297, Abb. 6). A – fibula and shells inside vessel without organic cover; B – fibula closure organic cover of vessel containing shells; C – fibula closure bag of organic material, stored in the vessel; a – burnt human remains; b – shells; c – ceramic; d – bronze; e – iron; f – burnt wood; g – organic cover; h – deposited (?) object in vessel

Translated by Viera Tejbusová

Mgr. Dominik Repka, PhD.

Katedra archeológie, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Hodžova 1, 949 74 Nitra, Slovenská republika

dreпка@ukf.sk